

BRANOST SLOVENSKEGA TISKA

THE READERSHIP OF SLOVENE PRESS: Our paper analyses the groups of readers existing in Slovenia by using clustering methods. Readers of Slovene newspapers are classified on the basis of similarities. Our paper also combines diachronic and synchronic analysis: first it points out the groups of readers existing in 1975/76, 1981/82 and 1986 and then it gives a commentary on the group changes.

1. UVOD

To besedilo je nastalo kot skupinska seminarska naloga pri predmetu Razvrščanje v skupine pod mentorskim vodstvom dr. Anuske Ferligoj in je nadaljevanje članka J. Štebeta Branost časopisov skozi čas.¹ Na podlagi ugotovitev iz tega članka smo izbrali tri časovne točke in anketirance razvrstili v skupine. Za izbrana leta navajamo tudi podatke o branosti slovenskega tiska.

2. RAZŠIRJENOST TISKA

Razširjenost tiska, radia in televizije ugotavljamo na dva načina. Objektivno merilo je naklada časnika in število radijskih oz. televizijskih sprejemnikov, subjektivno pa število bralcev, poslušalcev in gledalcev. Objektivno razširjenost tiska merimo z relativno naklado, npr. s številom prodanih izvodov na 1000 prebivalcev, subjektivno razširjenost oz. branost tiska pa z deležem prebivalstva, ki bere tisk.

Branost tiska je zanesljivejši indikator zasidranosti tiska med prebivalstvom kot pa objektivna razširjenost tiska. Objektivna razširjenost namreč ne kaže bralnih navad niti ne strukturnih značilnosti bralcev. Brez podatkov o bralnih navadah pa ne moremo dovolj veljavno interpretirati podatkov o razširjenosti tiska. Objektivna razširjenost je lahko razmeroma majhna, a je trg lahko že skoraj zasičen, če prevladuje branje v primarnih ali celo sekundarnih skupinah (npr. na delovnem mestu, v klubih, knjižnicah ipd.). (Splichal, 1972, 113.)

Na razširjenost množičnih medijev močno vplivajo demografske značilnosti (število, gostota in stopnja rasti prebivalstva)

1. Članek je objavljen v tem zborniku.

in ekonomske determinante; stopnja industrializacije in urbanizacije določa tudi razširjenost množičnih medijev. Vsi sodobni mediji so najmočnejše skoncentrirani na urbanih območjih. Redno branje političnih dnevnikov je najbolj očitno povezano s tistimi kategorijami prebivalstva, ki so politično, gospodarsko in kulturno najaktivnejši del prebivalstva. Zlasti v nerazvitih komunikacijskih sistemih (v ruralnih in zaostalih predelih) imajo demografski in ekonomski dejavniki prevladujoč vpliv na razširjenost množičnih medijev. V industrijsko razvitih in urbaniziranih predelih pa ekonomska moč predela in višina dohodka na prebivalca nista več prevladujoča dejavnika razširjenosti. V razvitih predelih je posameznik tesneje vključen v družbeno življenje, zato ima tudi večje potrebe po spremljanju množičnih občil. Tu se kot prevladujoči dejavniki pojavljajo stopnja izobrazbe, stopnja družbene aktivnosti, položaj na delovnem mestu, vključenost v kulturno in znanstveno življenje itd. (Vreg, 1973, 327.)

Občinstvo množičnih medijev sestavljajo tisti posamezniki, ki stopajo v "interakcijski odnos" (Vreg, 1973, 318) z množičnimi mediji in tako postanejo bralci, poslušalci in gledalci. Občinstvo množičnih medijev je množično občinstvo. Pri tem nam izraz občinstvo ponazarja dejanske in potencialne porabnike množičnih medijev. Množično občinstvo je v svoji splošni pojavnosti obliki skupek vseh raznovrstnih porabnikov množičnih medijev, ki imajo različne potrebe in interese. Strukturirano je v posebna občinstva, ki jih sestavljajo bralci, poslušalci in gledalci množičnih občil, ki so glasila političnih in družbenih organizacij (politična struktura) ali pa interesnih skupin (interesna struktura). Poleg njih lahko govorimo še o posebnih strokovnih občinstvih. Vse te različne interese lahko zadovoljuje en sam medij ali pa več specializiranih medijev. Občinstva in posamezniki kažejo kompleksno interesno strukturo, zato lahko občinstva imamo le za "dinamične, fleksibilne tvorbe" (Vreg, 1973, 319). Občinstvo ni "recipientski objekt, ki se izpostavlja pasivno delovanju komunikacijskih sporočil. Komunikacijsko sprejemalno dejanje je aktivno izbirno dejanje posameznikov avtonomne kritične javnosti." (Vreg, 1973, 325.)

Časniki so vključeni v različne ravni informacijsko-komunikacijskega podsistema družbe. Na organizacijski ravni so tisti časniki, ki so jih organizacije ustanovile zato, da bi dosegle politične, ekonomske ali druge cilje. To so glasila delovnih organizacij, glasila krajevnih skupnosti, občinska glasila, glasila družbeno-političnih organizacij, ki imajo organizacijsko in usmerjevalno vlogo, pa tudi časniki določenih interesnih skupin in glasila strokovnih društev. Na kategorialni ravni so časniki posebnih interesnih javnosti ali socialnih kategorij, tj. kmečki, sindikalni, mladinski, študentski, športni in drugi specializirani časniki. Na ravni množičnega komuniciranja pa je množični informativni tisk, ki je namenjen široki javnosti, ne pa članstvu kakšne organizacije ali družbene kategorije. Občinstvo, ki mu je namenjen množični tisk, je heterogeno, anonimno, nepovezano in nestrukturirano.

Bralci uporabljajo časnike v javni in/ali zasebni sferi. V javni sferi jih uporabljajo kot člani družbenih organizacij, ki združujejo ljudi v delovnih razmerjih na različnih področjih in jih strukturirajo v hierarhične tvorbe (Vreg, 1973, 317). V zasebni sferi pa se poraba časnikov dogaja v primarnih in tudi sekundarnih družbenih skupinah.

Casopisne organizacije distribuirajo časnike na dva načina - tržno in netržno. Pri tržni distribuciji časnikov gre za prodajo na trgu. Prodaja časnikov na trgu je za časopisne organizacije najpomembnejši vir pridobivanja dohodka, vendar pa ni edini. Casopisne organizacije pridobivajo dohodek tudi s prodajo prostora oglaševalcem, tj. z objavljanjem reklam, in iz dotacij. Sporočilna struktura (vsebina) vpliva na razširjenost časnika. Bolj kot je vsebina v skladu s potrebami, interesi in pričakovanji bralcev, večje je število bralcev. Ker je nakup za bralca določena žrtev, mora biti korist dovolj visoka. Če vsebina ne ustreza pričakovanjem, se bo bralec odločil za kak soroden, komplementaren časnik.

Obstaja pa tudi proizvodnja časnikov, ki ni podrejena zakonitostim ponudbe in povpraševanja. Ta ima prostorsko in socialno omejen obseg, ne pa nujno tudi samo dopolnilni značaj. Takšnih časnikov ni treba kupiti. Bralec pride do njih z določenim socialnim statusom, npr. člani ZK dobivajo glasilo Komunist, zaposleni dobijo glasilo delovne organizacije, občani dobijo občinsko glasilo itd., seveda pa to ne pomeni, da jih bralec ne plača. Pri teh časnikih naklada ni odvisna od usklajenosti vsebine s pričakovanji bralcev. Rečemo lahko, da del časnikov ni podvržen procesom empatije, tj. procesom vzivljanja v bralce. Pri tržno distribuiranih časnikih so procesi empatije nujni, pri netržno distribuiranih pa ne.

Razlikovanje trzne in netrzne distribucije časnikov ima metodološke posledice. Pri netržno distribuiranih časnikih je lahko subjektivna razširjenost manjša od objektivne, tj. posamezniki brezplačno prejemajo na dom časnik, a ga ne berejo, pri tržno distribuiranih časnikih pa je subjektivna razširjenost praviloma večja od objektivne.

Casnike ločimo glede nato, katere komunikacijske potrebe bralcev zadovoljujejo. Vreg (1973, 321) pozna dve skupini komunikacijskih potreb. Prva skupina potreb izvira iz človekovih dejavnosti v družbi, iz človekove interesne strukture. Časniki morajo s svojo vsebinsko strukturo zadovoljevati potrebe po političnih, ekonomskih, kulturnih, znanstvenih in drugih informacijah. Druga skupina komunikacijskih potreb bralcev izvira iz funkcij časnikov. Časniki opravljajo v družbi in za družbo predvsem naslednje funkcije: funkcijo seznanjanja z dogodki (informacijska funkcija), funkcijo oblikovanja mnenja (komentatorska funkcija), funkcijo socialne usmeritve ali socializacije (usmeritvena funkcija) in funkcijo zabavanja in sproščanja (rekreacijska funkcija). Časniki opravljajo več

funkcij hkrati in zadovoljujejo več potreb hkrati, ker te v komunikacijskem procesu niso ločene, ampak se pojavljajo bolj ali manj kompleksno.

Cilj te naloge je poiskati tipologijo prebivalstva SR Slovenije glede na njihove bralne navade in pojasniti domneve o tipologiji časnikov.

3. BRANOST ČASNIKOV

Podatki o branosti slovenskih časnikov so bili zbrani z raziskavami slovenskega javnega mnenja, ki jih je opravil Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij Raziskovalnega inštituta Fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo.² Iz reprezentativnega vzorca polnoletnih občanov SR Slovenije je bilo leta 1975/76 anketiranih 2059, leta 1981/82 2049 in leta 1986 2053 anketirancev.³ Podatki o branosti so v tabelah 1, 2 in 3.⁴ Upoštevati moramo, da vzorec

2.

V knjigi Slovensko javno mnenje 1987 (74-78) so objavljeni podatki o branosti slovenskih časnikov od prve raziskave slovenskega javnega mnenja leta 1968 do zadnje leta 1987.

3. Anketno vprašanje glej v prilogi članka Stebe (1987).

4. V anketna vprašanja so bili vključeni naslednji časniki: Dnevnik DELO, LJUBLJANSKI DNEVNIK in VECER (Maribor) so glasila SZDL. Ob nedeljah ne izhajajo. Tedniki: KOMUNIST je glasilo ZKJ in ZKS, DELAVSKA ENOTNOST je glasilo Zveze sindikatov Slovenije, ITD je izhajal od 8. 1. 1974 do 27. 5. 1977, ko so ga preimenovali v Teleks, TELEKS je informativni tednik Dela, NEDELJSKI DNEVNIK je sedma številka Lj. dnevnika, TV-15 je glasilo ZZB NOV in ZRVS, JANA je slovenska družinska revija, 7 D (Maribor) je tednik, STOP je revija za TV, radio, film, zabavno glasbo in video, ANTENA je tednik za mlade, DRUŽINA je verski tednik, KMECKI GLAS je kmečko glasilo, MLADINA je glasilo ZSMS, PAVLIHA je humoristični tednik, ZABAVNIK je Politikin Zabavnik v slovenščini, KAJ (Maribor) je informativno-zabavni časnik. Mesečnik NASA OBRAMBA izdajajo organizacije in organi za SLO. OBCAN je glasilo Skupnosti slovenskih občin in izhaja na štirinajst dni. POROČEVALEC je Poročevalec Skupščine SR Slovenije in Skupščine SFR Jugoslavije za delegacije in delegate. Mesečnik NASA ZENA je prva slovenska ženska in družinska revija. AVTO magazin je jugoslovanska revija za avtomobiliste in pešce. Izhaja vsak drugi torek v slovenščini in srbohrvaščini. ZDRAVJE je ilustrirana mesečna revija o zdravju. Izhaja tudi v srbohrvaščini. OGNJIŠČE (Koper) je katoliški mesečnik za mlade. MOJ MIKRO in BIT sta računalniški reviji. POKRAJINSKI CASOPIS. V to kategorijo so vključeni tedniki Dolenjski list (Novo mesto), Novi tednik (Celje), Pomurski vestnik (Murska sobota),

ne zajema občanov, mlajših od 18 let. Če bi vzorec zajel tudi ta del prebivalstva, ki najbrž bere večino časnikov, zagotovo pa Zabavnik, Anteno, Mladino, Ognjišče in Stop, bi bila relativna frekvenca branosti višja.

Podatke iz raziskav slovenskega javnega mnenja za leta 1975/76, 1981/82 in 1986 smo izbrali tako, da smo z metodo hierarhičnega združevanja v skupine (Batagelj, 1982) združevali SJM od leta 1975/76 do 1986. Za vrednost spremenljivke branost smo vzeli relativno frekvenco branosti (100 - odstotek anketirancev, ki ne bere časnikov). S hierarhičnim združevanjem brez omejitve in z omejitvijo (združita se lahko le sosednji leti) smo izbrali leta 1975/76, 1981/82 in 1986.⁵ SJM 1975/76 je pri združevanju z Wardovo metodo brez omejitve zadnja enota, ki se vključuje v prvo skupino; pred njo pa se združi SJM 1978. Pri združevanju z omejitvijo pa se SJM 1975/76 na relativno visokem nivoju združi s SJM 1978. SJM 1981/82 se pri združevanju brez omejitve na najnižjem nivoju združi s SJM 1984, pri združevanju z omejitvijo pa se na najnižjem nivoju združi s SJM 1983. SJM 1986 se pri združevanju brez omejitve na relativno visokem nivoju združi s SJM 1980 v samostojno drugo skupino. Pri hierarhičnem združevanju z omejitvijo pa se SJM 1986 na zelo visokem nivoju združi s skupino SJM 1981/82, SJM 1983 in SJM 1984, ki se je oblikovala na najnižjem nivoju. Pri izbiri treh časovnih točk, tj. treh SJM, smo si pomagali predvsem z drevesom združevanja, ki ga je ustvarila Wardova metoda z relacijsko omejitvijo. Preprosto rečeno, vzeli smo prvo, srednje in zadnje leto.

Leta 1975/76 sta imela samo Nedeljski in Delo več kot 50 odstotkov bralcev. Leta 1981/82 se jima je pridružila še Jana in vsi trije časniki so imeli več kot 60 odstotkov bralcev. Tudi v letu 1986 se vrstni red treh najbolj branih časnikov ni spremenil. Nedeljski si je pridobil več kot 70 odstotkov bralcev, Jana pa je napredovala bolj kot Delo. V zadnjem desetletju sta najbolj brana tednika, ki opravljata predvsem rekreativno funkcijo. Jana ima v vseh treh obravnavanih časovnih točkah najvišje odstotke pogostih in občasnih bralcev. Informativno-politični dnevnik Delo je bil leta 1975/76 po skupni branosti na drugem mestu, v drugih dveh časovnih točkah pa na tretjem mestu. To dokazuje, da je Delo zares osrednji slovenski dnevnik.

Gorenjski glas (Kranj) in poltednik Primorske novice (Koper, Nova Gorica), ki izhaja v torek in petek. Časniki, pri katerih ni kraja izhajanja v oklepaju, izhajajo v Ljubljani.

5. Glej drevesne sheme v: Stebe, 1987!

4. RAZVRŠČANJE BRALCEV V SKUPINE

Anketirance smo razvrščali v skupine glede na branost, tj. glede na to, katere časnike berejo in kako pogosto jih berejo, da bi ugotovili število nebralcev in potrdili ali zavrnili hipotezo o večfunkcionalnosti časnikov. Domnevali smo, da bralci berejo enega ali več časnikov in da so si časniki v posamezni skupini podobni. Za razvrščanje anketirancev smo izbrali metodo voditeljev. Uporabili smo program LEADER iz programskega paketa CLUSE (Batagelj, 1982). Ta program temelji na metodi voditeljev, ki je poseben primer metode (dinamičnih) oblakov. Namenjen je predvsem za analizo večjih množic enot, ki so počane kot realni vektorji na vhodni datoteki. Program LEADER nekoliko odstopa od "klasične" metode voditeljev, ker omogoča tudi določanje razvrstitev, ki zadoščajo dodatnim omejitvam. (Ferligoj, 1983, 92-95, Batagelj, 1984.)

Pred obdelavo smo spremenljivke standardizirali. Različnost med enotami in voditelji smo merili z evklidsko razdaljo. Odločili smo se za devet voditeljev. Postopku smo prepustili, da je določil voditelje in polmer krogle okoli voditelja, v katerem morajo biti vse enote. Drugih omejitev nismo uporabili, zato smo dobili popolno razvrstitev.

Pri razvrščanju ne vemo, katero število skupin je značilno za dane podatke. Takšnih števil je lahko več, zato je določitev števila skupin resen problem. Ta problem pa je povezan z definicijo skupine, ker je formalna določitev števila skupin "le analitičen problem glede na konkretno definicijo skupine" (Ferligoj, 1982, 12). Definicija skupine je osnovni problem pri razvrščanju v skupine. Zadovoljivih splošnih rešitev se ni. Navadno izhajamo iz ohlapne zahteve, da so si enote znotraj skupine bolj podobne kot enote iz različnih skupin. Za opis skupin je verjetno najbolj v pomoč grafična predstavitev točk v m -razsežnostnem prostoru, kjer je vsaka izmed razsežnosti v prostoru določena z eno spremenljivko. Skupino lahko tedaj opišemo takole: "skupino sestavljajo relativno gosto posejane točke, ki so obkrožene s prostorom z relativno redko posejanimi točkami. Tako določenim skupinam pravimo naravne skupine." (Ferligoj, 1982, 7.)

Pri določitvi števila skupin, v katere smo razvrstili anketirance glede na pogostost branja časnikov, smo si pomagali z dvea hevrističnima predlogoma. Najprej smo pogledali nivoje združevanja na drevesu, ki smo ga dobili z metodo hierarhičnega združevanja časnikov glede na branost, in ugotovili, da bi bilo ustrezno število skupin sedem ali več. Nato smo z metodo voditeljev anketirance iz SJM 1981/82 in SJM 1986 razvrstili v različno število skupin in pogledali vrednosti kriterijske funkcije za posamezne razvrstitve. Pri SJM 1975/76 je bil največji padec vrednosti kriterijske funkcije od osem na devet skupin, kar pomeni, da je najprimernejša razvrstitev v devet skupin. Pri SJM 1986 je bil padec vrednosti kriterijske

funkcije od osem na devet skupin malo manjši od padca s sedme na osmo skupino, vendar smo za primerjavo izbrali razvrstitev v devet skupin.⁶

Rezultati razvrščanja z metodo voditeljev so v tabelah 4, 5 in 6. Negativne vrednosti voditeljev pomenijo nadpovprečno branost posameznega časnika, pozitivne pa podpovprečno branost. V zadnjem stolpcu so za primerjavo povprečne stopnje branosti.

S primerjavo razvrstitev anketirancev v treh časovnih točkah bomo ugotavljali, do kaksnih členitev oz. združevanj med skupinami prihaja. Pri tem se zastavlja več vprašanj. Najprej, ali do členitev oz. združevanj prihaja zaradi razlik v vprašalniku, koliko so na oblikovanje skupin bralcev vplivale spremembe ponudbe (novi časniki, nova uredniška politika) in koliko na to vplivajo spremembe javnosti.

Ko primerjamo razvrstitve, ugotovimo, da skupine anketirancev lahko združimo v šest blokov, ki pa niso povsem ločeni. Prvi blok sestavljajo nebralci. Število nebralcev se zmanjšuje, kar pomeni, da tiskane informacije dosežejo vedno več ljudi. Leta 1975/76 je bilo 34.4 odstotka nebralcev, leta 1981/82 31.5 in leta 1986 23.1 odstotka. Drugi blok (Slika 1) sestavljajo slabi bralci. Tretji blok (Slika 2) je blok bralcev rekreativnih vsebin. Značilna je cepitev bloka, do katere pride med obdobjem 1981-1987. Oblikuje se nov blok stajerskega časopisja in nov hackersko-kritični blok (Bit, Moj mikro, Mladina, Teleks). Tipični ženski skupini iz let 1975/76 in 1981/82 se združita v skupino bralcev rekreativnih vsebin. Četrty blok (Slika 3) sestavljajo bralci aktivističnega časopisja. Do sprememb v tem bloku prihaja zaradi vključitve novih časnikov v anketo.

6. Vrednosti kriterijske funkcije pri različnem številu skupin

SJM 1981/82

St. skupin	P(R)	padec P(R)	korak	napaka
7	40 431	-	13	0.00332
8	40 050	381	11	0.00024
9	38 740	1 310	16	0.00002
10	38 097	643	15	0.00088

SJM 1986

St. skupin	P(R)	padec (R)	korak	napaka
7	42 577	-	11	0.00149
8	41 624	1 053	12	0.00073
9	40 598	1 026	15	0.00042

Enote iz SJM 1975/76 smo razvrstili samo v devet skupin.

Tipično pa je zmanjšanje skupine bralcev aktivističnega časopisja. V letu 1986 se znotraj aktivističnega bloka oblikuje le še ena skupina, v kateri je 6.6 odstotka bralcev, leta 1981/82 pa so bile znotraj tega bloka tri skupine, ki so zajemale več kot 18 odstotkov bralcev. Zmanjševanje števila bralcev aktivističnega časopisja je najbrž povezano s krizo zaupanja v uradno politično doktrino. Peti blok (Slika 4) sestavljajo predvsem bralci Ljubljanskega in Nedeljskega dnevnika. Značilno je, da se ta blok povečuje. Šesti blok (Slika 5) sestavljajo bralci verskega tiska. Značilen je razcep, ki ga opazimo leta 1981/82 in ponovno zlitje v eno skupino, hkrati pa se je skupina, ki bere izključno verski tisk, zmanjšala. To pa ne pomeni, da se je zmanjšala branost verskega tiska nasploh. Skupna branost Družine in Ognjišča počasi narašča. Trend povečevanja branosti verskega tiska in hkratno manjšanje skupine, v kateri sta Družina in Ognjišče vodilna (najbolj tipična) časnika, kaže na to, da bralci iz skupin, ki niso verske, vedno pogosteje posegajo po verskih časnikih, hkrati pa nekdanji bralci verskega tiska prestopajo v druge skupine.

Če povzamemo globalne trende, ugotovimo tole: število ljudi v skupini nebralcev se zmanjšuje. Nastala je nova stajerska skupina bralcev (11.5%), hkrati pa se hackersko-kritična skupina. Gre torej za skupino, ki na eni strani združuje tiste, ki se ukvarjajo z računalnistvom, in kritično javnost. Omeniti velja delen premik Mladine iz - pogojno rečeno - zabavne skupine v kritično skupino. Najbolj značilen trend pa je manjšanje skupine bralcev aktivističnih časnikov. Blok aktivističnih skupin je bil leta 1975/76 dokaj širok in hkrati heterogen, leta 1981/82 se je situacija še bolj nagnila k heterogenosti (kar tri aktivistične skupine), leta 1986 pa je ostala le ena aktivistična skupina s precej velikim polmerom in majhnim odstotkom enot. To, da je število bralcev aktivističnega časopisja v letu 1981/82 tako veliko, lahko pripišemo dejstvu, da je kriza Jugoslavije že zajela, ni pa še prišlo do tako intenzivne krize zaupanja v sistem. Aktivistične časnike so bralci še sprejemali brez nezaupanja, ki bi ga najbrž lahko odkrili danes.

Še eno značilnost lahko odkrijemo. Aktivistični časniki navadno pridejo do bralcev z netržno distribucijo. Leta 1975/76 sta bili dve skupini, ki sta najbolj brana časnika dobivali avtomatično (sedma in četrta skupina). V drugi časovni točki so bile tri tovrstne skupine (prva, sedma in četrta), leta 1986 pa je bila le še ena skupina, ki je brala netržno distribuirane časnike. Hkrati se je delež teh časnikov skoraj razpolvil. To pomeni predvsem to, da ljudje zdaj časnik raje kupijo in dobijo tisto, kar od njega pričakujejo, vse manj pa berejo zastoj ponujene apologetske vsebine. Branost aktivističnih časnikov je leta 1975/76 nižja kot leta 1981/82, leta 1986 pa se branost tovrstnih časnikov spet zniža. Tu pa gre za pomemben premik, saj je bilo zavračanje apologetskih vsebin le pasivno, leta 1986 pa je postalo aktivno, saj se je oblikovala intelektualno-kritična skupina. Toda tudi uredništva teh časnikov se prilagajajo spremenjenemu povpraševanju.

Razvrstitev časnikov v skupine glede na branost nam pove, kateri časniki imajo iste bralce oz. katere časnike berejo tisti bralci, ki berejo več časnikov.

Ce bi hoteli ugotoviti lastnosti anketirancev v skupinah, v katere smo razvrstili anketirance glede na branost slovenskih časnikov, bi morali uporabiti npr. diskriminacijsko analizo. Iz raziskav (Splichal, 1972) je znano, da na branost časnikov vpliva več karakteristik anketirancev.

Ugotovljeno je bilo, da je med moškimi več bralcev, kot med ženskami, vendar pa spol ne vpliva odločujoče na porabo medijskih vsebin nasploh, niti ne na selektivno ravnanje bralcev. Starost je pomemben indikator dostopnosti oz. porabe medijskih vsebin. S starostjo znatno upada stevilo bralcev. Zlasti branje revij je "privilegij" mlajših starostnih kategorij. Branost je v najočitnejši regresijski zvezi z izobrazbo. Med manj izobraženimi je manj bralcev. Na branost vpliva tudi poklic in kvalifikacija, položaj na delovnem mestu. Med ljudmi, ki so družbeno najbolj aktivni (imajo vodstveni ali vodilni položaj v delovni organizaciji), skoraj ni nebralcev. Kmetje zelo malo berejo. Na branost vplivajo se dohodek na člana družine (čim nižji je, tem več je nebralcev), družbenopolitična aktivnost in še nekateri drugi dejavniki.

LITERATURA:

Batagelj, V.: Priročnik za program CLUSE. Ljubljana, 1982.

Batagelj, V.: Notes on the dynamic clusters method. V: IV CONFERENCE ON APPLIED MATHEMATICS. Split, 1985. Str. 139-146

Ferligoj, A.: Razvrščanje v skupine - izbrane teme. Ljubljana, 1983.

Slovensko javno mnenje 1987: pregled in primerjava rezultatov raziskav SJM 68 - SJM 87. Ljubljana, 1987.

Splichal, S.: Funkcije tiska v kompleksni uporabi medijev. Ljubljana, 1972.

Stebe, J.: Branost časopisov skozi čas. V: BLEJSKO METODOLOŠKO SREČANJE '87. Ljubljana, 1987.

Vreg, F.: Družbeno komuniciranje. Maribor, 1973.

Tabela 1:

Branost časnikov v letu 1975/76

branje časnik	skupaj*		redno		pogosto		včasih		nikoli
	R	d	R	d	R	d	R	d	d
Delo	2	54.1	4	20.7	2	7.2	2	26.2	45.9
Lj. dnevnik	6	35.6	5.5	15.1	8.5	3.7	9	16.8	64.4
Večer	12	28.1	5.5	15.1	10	3.6	19	9.3	71.9
Komunist	17	20.5	14	8.0	18	2.3	16	10.2	79.5
Del. enotn.	18	19.4	19	5.5	17	2.4	14	11.5	80.6
ITD	9	31.1	17.5	6.8	8.5	3.7	7.5	20.5	68.9
Nedeljski	1	59.2	1	31.2	3	7.0	5	21.0	40.8
Naša obram.	10	30.2	9	11.8	13	3.1	10	15.2	69.8
Občan	23	10.1	20	5.3	23	1.0	23	3.7	89.9
Poročevalec	24	6.6	23	2.6	24	0.8	24	3.3	93.4
Jana	3	48.2	7	13.5	1	8.1	1	26.7	51.8
Naša žena	8	31.6	15	7.8	11	3.3	7.5	20.5	68.4
Stop	5	38.3	8	12.5	5	5.1	6	20.7	61.7
Antena	7	34.9	17.5	6.8	6	4.3	3	23.8	65.1
Avto	14	26.5	12	8.8	7	3.9	12	13.7	73.5
Družina	16	21.0	13	8.6	16	2.5	17	9.8	79.0
Ognjišče	20	18.5	16	7.0	20	1.9	18	9.5	81.5
Kmečki glas	15	25.9	10	11.7	12	3.2	15	11.0	74.1
Mladina	22	12.4	24	1.9	22	1.6	20	8.9	87.6
Pavliha	13	27.4	22	3.1	15	2.6	4	21.8	72.6
Zabavnik	19	18.9	21	3.5	19	2.2	13	13.2	81.1
Pokr. čas.	4	42.1	3	22.3	4	5.2	11	14.6	57.9
Obč.-lok.gl.	21	18.0	11	10.7	21	1.8	21	5.4	82.0
Glasilo DO	11	30.1	2	22.9	14	3.0	22	4.3	69.9

R = rang

d = relativna frekvenca branosti

* skupaj = redno + pogosto + včasih

Tabela 2:

Branost časnikov v letu 1981/82

branje	skupaj*		redno		pogosto		včasih		nikoli
	R	d	R	d	R	d	R	d	d
Delo	3	60.6	3	23.1	3	8.8	3	28.7	39.4
Lj. dnevnik	10	35.3	9	13.3	6	5.0	12	17.0	64.7
Večer	14	30.2	8	13.4	9.5	4.0	18	12.8	69.8
Komunist	18	26.4	12	9.1	19	2.9	17	14.3	73.6
Del. enotn.	20	24.8	20	5.8	20	2.7	14	16.3	75.2
Teleks	7	40.3	19	5.9	9.5	4.0	2	30.4	59.7
Nedeljski	1	68.6	1	34.5	2	9.0	6	25.1	31.4
Nasa obram.	4	43.8	7	16.0	5	5.1	9	22.6	56.2
Občan	24	14.7	17.5	6.7	24	1.7	25	6.3	85.3
TV-15	26	13.7	22.5	5.1	26	1.2	24	7.4	86.3
Jana	2	62.2	6	18.4	1	10.6	1	33.1	37.8
Nasa žena	13	32.3	17.5	6.7	11	3.9	10	21.7	67.7
7 D	15	28.6	13	8.9	17.5	3.0	13	16.7	71.3
Stop	5	42.7	10	11.4	4	5.7	5	25.6	57.4
Antena	9	36.0	22.5	5.1	7	4.8	4	26.1	64.0
Avto	17	27.4	14	8.1	15.5	3.2	15	16.1	72.6
Družina	22	22.2	16	7.8	17.5	3.0	19.5	11.4	77.8
Zdravje	12	32.6	21	5.7	12.5	3.7	8	23.2	67.4
Ognjišče	23	20.1	15	8.0	21	2.6	23	9.5	79.9
Kmečki glas	21	24.6	11	10.0	15.5	3.2	19.5	11.4	75.4
Mladina	25	14.0	26	1.2	25	1.5	21	11.3	86.0
Pavliha	16	27.5	25	1.8	22	2.1	7	23.5	72.5
Zabavnik	19	25.5	24	3.1	23	2.0	11	20.4	74.5
Pokr. čas.	6	40.8	4	21.5	8	4.4	16	14.9	59.2
Obč. glas.	11	33.3	5	19.5	12.5	3.7	22	10.1	66.7
Glasilo DO	8	39.2	2	29.8	14	3.4	26	6.0	60.8

R = rang

d = relativna frekvenca branosti

* skupaj = redno + pogosto + včasih

Tabela 3:

Branost časnikov v letu 1986

branje	skupaj*		redno		pogosto		včasih		nikoli
	R	d	R	d	R	d	R	d	d
Delo	3	63.6	3	22.2	2	10.2	2	31.2	36.4
Lj. dnevnik	7.5	39.4	6	14.2	12.5	4.6	13	20.6	60.6
Večer	13	33.2	7	15.1	8.5	5.0	18	13.2	66.8
Komunist	24	21.8	15	6.6	20	2.4	21	12.8	78.2
Del. enotn.	18	27.3	19	5.0	16.5	3.4	16	18.9	72.7
Teleks	10	35.5	22	3.9	14	4.1	6	27.5	64.5
Nedeljski	1	71.8	1	39.1	3	9.4	9	23.4	28.2
Nasa obram.	11	34.4	9	11.1	15	3.7	15	19.6	65.6
Občan	25	12.2	18	5.3	26	1.3	26	5.7	87.8
TV-15	26	10.3	24	3.3	28	1.0	27	5.0	89.7
Jana	2	67.2	5	18.0	1	12.9	1	36.2	32.8
Nasa žena	7.5	39.4	16	6.2	10	4.9	5	28.0	60.9
7 D	12	33.7	12	8.4	12.5	4.6	12	20.8	66.3
Stop	5	46.2	8	11.7	6	6.3	4	28.2	53.8
Mladina	15	31.0	20	4.6	11	4.8	10	21.6	69.0
Avto	19	27.2	11	9.0	23.5	2.0	17	16.2	72.8
Družina	23	22.3	13	7.9	22	2.1	22	12.3	77.7
Zdravje	14	32.6	21	4.3	16.5	3.4	7	24.9	67.4
Antena	6	41.5	17	5.8	5	6.7	3	29.1	58.5
Ognjišče	20	25.2	10	10.1	21	2.2	20	12.9	74.8
Kmečki glas	22	23.0	14	7.5	19	2.5	19	13.0	77.0
Pavliha	17	28.0	27	1.1	23.5	2.0	8	24.8	72.0
Zabavnik	21	25.1	25	2.0	18	2.9	14	20.2	74.9
Kaj	16	29.7	23	3.8	8.5	5.0	11	20.9	70.3
Moj mikro	27	9.6	26	1.3	25	1.9	25	6.4	90.4
Bit	28	5.7	28	0.7	27	1.1	28	3.9	94.3
Pokr. čas.	9	36.5	4	19.1	7	5.1	23	12.2	63.5
Obc.gl.gl.DO	4	53.9	2	35.1	4	7.5	24	11.3	46.1

R = rang

d = relativna frekvenca branosti

* skupaj = redno + pogosto + včasih

Tabela 4:

Vrednosti voditeljev za leto 1975/76

časnik	L ₁	L ₂	L ₃	L ₄	L ₅	L ₆	L ₇	L ₈	L ₉	PSB
Delo	-0.53	0.57	-0.51	-0.96	-0.06	-0.03	-0.93	-0.37	0.08	2.97
Lj. dnevnik	-0.67	0.49	-1.02	-0.58	-0.25	-0.18	0.01	0.10	-0.05	3.31
Večer	0.02	-0.05	0.35	-0.20	0.35	-0.03	-0.20	-0.09	-0.25	3.38
Komunist	-0.22	0.36	-0.47	-1.27	0.35	0.06	-1.47	-0.12	0.14	3.61
Del. enotn.	-0.14	0.36	-0.27	-1.23	0.26	0.03	-1.75	0.11	0.17	3.67
ITD	-1.08	0.46	-0.48	-0.75	0.09	0.09	-0.60	-0.09	0.06	3.51
Nedeljski	-0.71	0.67	-0.45	-0.65	-0.45	-0.13	-0.14	-0.18	-0.23	2.69
Naša obram.	-0.58	0.41	0.14	-1.13	0.12	0.05	-1.31	-0.00	0.13	3.43
Občan	0.06	0.29	-3.64	-1.72	0.28	0.20	0.05	0.21	0.25	3.78
Poročevalec	0.10	0.22	0.01	-5.12	0.20	0.15	-0.03	0.13	0.19	3.87
Jana	-0.75	0.59	-0.33	-0.04	0.04	-0.22	-0.15	-1.14	-0.19	3.17
Naša žena	-0.41	0.45	-0.29	-0.30	0.28	-0.03	-0.13	-2.11	0.19	3.53
Stop	-1.13	0.51	-0.11	-0.52	0.10	0.01	-0.06	-0.59	-0.25	3.32
Antena	-1.15	0.45	-0.17	-0.06	-0.05	-0.01	-0.05	-0.26	-0.17	3.47
Avto	-0.95	0.46	-0.16	-0.88	0.09	0.09	-0.88	0.09	-0.04	3.52
Družina	-0.02	0.22	-0.01	-0.01	-0.71	-0.14	0.27	-0.05	0.31	3.59
Ognjišče	-0.08	0.26	0.03	-0.07	-0.80	-0.10	0.36	-0.03	0.26	3.66
Kmečki glas	0.10	-0.10	0.07	0.15	-0.18	-0.07	0.16	0.22	0.22	3.15
Mladina	-1.36	0.31	0.02	-0.80	0.20	0.03	-0.21	-0.06	0.14	3.82
Pavliha	-1.24	0.42	-0.16	-0.84	0.10	0.02	-0.28	0.07	-0.08	3.64
Zabavnik	-1.77	0.35	-0.04	-0.40	0.23	0.04	-0.04	-0.01	0.04	3.72
Pokr. čas.	-0.09	0.21	0.40	-0.13	-0.37	0.20	-0.45	-0.01	0.04	3.08
Obč. lok. gl.	-0.22	0.39	-0.44	-1.08	0.37	-2.61	0.09	0.25	0.34	3.59
Glasilo DO	-0.35	0.56	-0.37	-0.77	0.55	-0.47	-0.49	0.33	-1.47	3.21
r _{i,max}	75.31	7.02	7.41	110.2	6.73	6.84	52.84	7.05	28.11	
n _i	171	709	91	62	333	149	159	151	234	2059
f _i	8.3	34.4	4.4	3.0	16.2	7.2	7.7	7.3	11.4	

L_i = voditelj skupine

PSB = povprečna stopnja branosti

r_{i,max} = največja razdalja med voditeljem in enotami v skupinin_i = število enot v skupinif_i = odstotek enot v skupini

Tabela 5:

Vrednosti voditeljev za leto 1981/82

časnik	L ₁	L ₂	L ₃	L ₄	L ₅	L ₆	L ₇	L ₈	L ₉	PS
Delo	-0.56	0.61	0.19	-0.20	0.55	-0.29	-0.83	-0.29	-0.53	2.
Lj. dnevnik	-0.22	0.41	0.17	-0.08	0.45	-0.18	-0.17	-0.39	-0.77	3.
Večer	-0.39	0.14	0.22	0.28	-0.09	-0.84	-0.08	0.28	0.38	3.
Komunist	-0.91	0.48	0.34	-0.63	0.42	-0.28	-1.90	0.34	-0.17	3.
Del. enotn.	-2.78	0.40	0.19	0.06	0.41	-0.33	0.04	0.17	-0.44	3.
Teleks	-0.19	0.56	0.13	0.09	0.53	-1.00	-0.19	-0.37	-0.45	3.
Nedeljski	-0.27	0.59	-0.27	-0.12	0.51	-0.33	0.08	-0.45	-0.64	2.
Naša obram.	-0.68	0.46	-0.09	-0.69	0.43	-0.60	-0.63	0.13	-0.31	3.
Občan	0.08	0.22	0.23	+0.23	0.35	0.02	0.09	0.27	-3.12	3.
TV-15	0.12	0.27	0.17	-3.66	0.33	-0.26	0.16	0.23	-0.16	3.
Jana	-0.35	0.58	-0.56	0.07	0.58	-0.63	0.11	-0.45	-0.42	2.
Naša žena	-0.22	0.38	-0.53	-0.22	0.36	-0.63	-0.11	-0.08	-0.10	3.
7 D	-0.45	0.30	0.07	0.13	0.16	-1.34	-0.16	0.23	0.20	3.
Stop	-0.53	0.54	-0.22	0.17	0.50	-0.99	0.30	-0.40	-0.22	3.
Antena	-0.03	0.25	-0.25	0.23	0.42	-1.44	0.31	-0.20	-0.17	3.
Avto	-0.39	0.34	0.06	-0.03	0.41	-0.68	-0.50	-0.07	-0.32	3.
Družina	0.17	-1.83	-1.55	0.22	0.38	0.01	0.34	0.26	0.01	3.
Zdravje	-0.35	0.44	-0.44	0.00	0.45	-0.74	-0.19	-0.13	-0.34	3.
Ognjišče	0.32	-1.33	-2.33	0.18	0.35	0.00	0.42	0.27	0.11	3.
Kmečki glas	0.16	-1.57	-0.16	-0.02	0.05	-0.08	0.34	0.29	0.19	3.
Mladina	-0.25	0.27	0.07	0.15	0.31	-1.21	-0.11	-0.05	0.05	3.
Pavliha	-0.39	0.36	0.12	0.36	0.45	-1.62	-0.02	-0.12	-0.15	3.
Zabavnik	-0.23	0.44	0.07	0.20	0.37	-1.35	-0.08	-0.14	-0.21	3.
Pokr. čas.	-0.24	0.11	-0.53	-0.17	0.14	-0.06	-0.30	-0.01	0.49	3.
Obč. glas.	-0.40	0.18	-0.07	-0.10	0.27	-0.18	-0.20	0.06	-0.73	3.
Glasiło DO	-1.06	0.60	-0.06	0.06	0.42	-0.28	-0.32	-0.14	-0.50	2.
r _{i,max}	37.16	7.17	7.77	50.21	6.51	141.46	8.01	7.27	8.22	
n _i	116	145	127	97	645	167	161	456	135	204
f _i	5.7	7.1	6.2	4.7	31.5	8.2	7.9	22.3	6.6	10

L_i = voditelj skupine

PSB = povprečna stopnja branosti

r_{i,max} = največja razdalja med voditeljem in enotami v skupinin_i = število enot v skupinif_i = odstotek enot v skupini

Tabela 6:

Vrednosti voditeljev za leto 1986

časnik	L ₁	L ₂	L ₃	L ₄	L ₅	L ₆	L ₇	L ₈	L ₉	PSB
Delo	-0.77	0.29	0.53	0.44	-0.47	0.37	-0.65	-0.87	-0.34	2.8
Lj. dnevnik	-0.37	0.49	0.41	0.54	-0.38	0.27	-0.94	-0.17	-0.59	3.2
Večer	0.25	0.35	0.16	-1.74	-0.16	0.28	0.44	-0.33	0.47	3.3
Komunist	-2.30	0.34	0.37	0.11	-0.09	0.40	-0.44	-0.68	0.23	3.6
Del. enot.	-0.98	0.26	0.43	0.10	-0.27	0.24	-0.43	-0.67	-0.08	3.5
Teleks	-0.50	0.34	0.54	0.26	-0.84	0.33	-0.32	-0.82	-0.26	3.5
Nedeljski	-0.09	0.45	0.43	0.35	-0.49	-0.04	-0.63	-0.16	-0.46	2.4
Naša obr.	-0.69	0.22	0.41	0.11	-0.28	0.08	-0.46	-0.68	-0.05	3.4
Občan	0.06	0.27	0.30	0.25	0.07	0.26	-3.58	-0.30	0.23	3.7
TV-15	-1.34	0.09	0.19	0.20	-0.13	0.05	-0.36	-0.04	0.21	3.8
Jana	-0.01	0.32	0.60	-0.16	-0.80	0.03	-0.45	-0.05	-0.26	2.8
Naša žena	-0.08	0.21	0.47	-0.08	-1.00	-0.05	-0.16	-0.15	0.00	3.4
7 D	0.19	0.43	0.47	-1.54	-0.59	0.20	0.25	-0.46	0.29	3.4
Stop	-0.23	0.42	0.54	-0.05	-0.71	0.21	-0.29	-0.54	-0.30	3.2
Mladina	-0.53	0.36	0.47	0.17	-0.81	0.31	-0.23	-1.40	-0.01	3.5
Avto	-0.36	0.36	0.42	0.08	-0.50	0.16	-0.31	-0.99	-0.12	3.5
Družina	0.26	0.29	0.34	0.30	-0.23	-2.22	-0.09	-0.01	0.31	3.6
Zdravje	0.11	0.29	0.44	0.12	-1.21	-0.02	-0.42	-0.35	0.03	3.5
Antena	0.05	0.35	0.52	-0.08	-0.92	0.10	-0.23	-0.26	-0.24	3.4
Ognjišče	0.39	0.17	0.36	0.30	-0.21	-1.89	-0.14	-0.00	0.16	3.5
Kmečki glas	0.24	0.10	0.16	0.21	-0.23	-1.11	-0.15	-0.13	0.24	3.5
Pavliha	-0.06	0.39	0.51	0.05	-1.10	0.21	-0.41	-1.02	-0.02	3.6
Zabavnik	-0.05	0.36	0.42	0.01	-1.07	0.23	-0.21	-0.48	-0.09	3.6
Kaj	0.08	0.36	0.51	-0.77	-1.10	0.39	-0.02	-0.72	0.17	3.5
Moj mikro	0.07	0.24	0.24	0.22	-0.17	0.23	0.08	-3.27	0.16	3.8
Bit	0.16	0.20	0.21	0.20	0.09	0.19	0.15	-3.72	0.18	3.9
Pokr. čas.	-0.16	-1.72	0.55	0.41	-0.21	-0.12	0.31	-0.20	0.25	3.2
Obč.g.gl.DO	-0.35	0.29	0.52	0.13	-0.37	0.06	-0.68	-0.31	-0.32	2.6
r _{i,max}	63.97	21.51	7.03	23.43	94.16	7.54	87.48	176.8	29.37	
n _i	134	224	474	236	202	179	110	94	400	205
f _i	6.5	10.9	23.1	11.5	9.8	8.7	5.4	4.6	19.5	10

L_i = voditelj skupine

PSB = povprečna stopnja branosti

r_{i,max} = največja razdalja med voditeljem in enotami v skupinin_i = število enot v skupinif_i = odstotek enot v skupini

Slika 1:

Drugi blok bralcev*

1981/82		1986	
L ₈	22.7%	L ₉	19.5%
Nedeljski	-0.45	Lj. dnevnik	-0.59
Jana	-0.45	Nedeljski	-0.46
Stop	-0.40	Stop	-0.30
Lj. dnevnik	-0.39	Jana	-0.26

Slika 2:

Tretji blok bralcev

1975/76		1981/82		1986	
L ₈	7.3%	L ₆	8.2%	L ₄	11.5%
NASA ŽENA	-2.11	PAVLIHA	-1.62	VEČER	-1.74
JANA	-1.14	ANTENA	-1.44	7 D	-1.54
Stop	-0.59	ZABAVNIK	-1.35	Kaj	-0.77
		7 D	-1.34		
L ₁	8.3%	MLADINA	-1.21	L ₅	9.8%
ZABAVNIK	-1.77	TELEKS	-1.00	ZDRAVJE	-1.21
MLADINA	-1.36	STOP	-0.99	KAJ	-1.10
PAVLIHA	-1.24	VEČER	-0.84	PAVLIHA	-1.10
ANTENA	-1.15	ZDRAVJE	-0.74	ZABAVNIK	-1.07
STOP	-1.13	AVTO	-0.68	NASA ŽENA	-1.00
ITD	-1.08	JANA	-0.63	ANTENA	-0.92
AVTO	-0.95	NASA ŽENA	-0.63	TELEKS	-0.84
Jana	-0.75			Mladina	-0.81
NEDELJSKI	-0.71			JANA	-0.80
				STOP	-0.71
				7 d	-0.60

ČASNIK = časnik z največjo branostjo glede na vse skupine
 časnik = časnik, ki ima v skupini malo manjšo branost, kot v skupini
 kjer ima največjo branost

Slika 3:

Četrty blok bralcev

1975/76		1981/82		1986	
L ₉	11.4%	L ₁	5.7%		
GLASILO DO	-1.47	DEL. ENOTN.	-2.78	L ₁	6.6%
VEČER	-0.25	GLASILO DO	-1.06	KOMUNIST	-2.30
		Komunist	-0.91	TV-15	-1.34
		Naša obramba	-0.68	DEL. ENOTN.	-0.98
				Delo	-0.77
L ₇	7.7%	L ₇	7.9%	NAŠA ORAMBA	-0.69
DEL. ENOTN.	-1.75	KOMUNIST	-1.90		
NAŠA ORAMBA	-1.47	DELO	-0.83		
Delo	-1.31	Naša obramba	-0.63		
Avto	-0.93				
itd	-0.88				
glasilo DO	-0.60				
POKR. CAS.	-0.49				
	-0.45				
L ₄	3%				
PROČEVALEC	-5.12				
Občan	-1.72				
Komunist	-1.27				
Del. enotn.	-1.23				
Naša obramba	-1.13				
Obč.-lok. gl.	-1.08				
DELO	-0.96				

Slika 4:

Peti blok bralcev

1975/76		1981/82		1986	
L ₃	4.4%	L ₉	6.6%	L ₇	5.4%
OBCAN	-3.64	OBCAN	-3.12	OBCAN	-3.58
LJ. DNEVNIK	-1.02	LJ. DNEVNIK	-0.77	LJ. DNEVNIK	-0.94
		OBCINSKO GL.	-0.73	GLASILO DO	-0.68
		NEDELJSKI	-0.64	Delo	-0.65
L ₆	7.2%			NEDELJSKI	-0.63
OBC.-LOK. GL.	-2.61				

Slika 5:

Sesti blok bralcev

1975/76		1981/82		1986	
L ₅	16.2*	L ₂	7.1*	L ₆	8.7*
OGNJIŠCE	-0.80	DRUŽINA	-1.83	DRUŽINA	-2.2*
DRUŽINA	-0.71	KMECKI GLAS	-1.57	OGNJIŠCE	-1.8*
Nedeljski	-0.45	Ognjišce	-1.33	KMECKI GLAS	-1.1*
Pokr. cas.	-0.37				
KMECKI GLAS	-0.18				
		L ₃	6.2*		
		OGNJIŠCE	-2.33	L ₂	10.9*
		Družina	-1.55		
		POKR. CAS.	-0.53	POKR. CAS.	-1.7*